

DOI:10.18372/2415-8151.22.15393

УДК 7.071.5(477) «16/17»

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ БУДІВНИЧИХ ДОБИ БАРОКО

Коломієць Антон Володимирович

*Аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ, Україна
e-mail: antin.zikrachi@gmail.com, orcid 0000-0002-2229-4201*

Анотація. У цій статті досліджено чинники, які впливали на формування архітектурно-мистецького світогляду будівничих доби бароко. З'ясовано, що ця проблема не досліджувалася раніше вітчизняними науковцями. Автор, досліджуючи досвід будівничих доби бароко, стикнувся з тим, що єдиним виявленим та якісно дослідженим є лише такий чинник впливу, як українська традиційна дерев'яна архітектура. Автор вперше виявив чотири інших чинники, світоглядний вплив яких не вивчався раніше: домашня освіта та виховання, освіта семи вільних мистецтв, академічні традиції та ритуали, архітектурно-будівельні посібники та тогочасні практичні рекомендації.

Автор окремо розглянув у статті кожен із чинників і обґрунтував слушність їхніх визначень. На прикладі мемуарів І. Ф. Тимковського проаналізовано домашню освіту та виховання доби Гетьманщини.

Для аналізу чинника освіти семи вільних мистецтв автор використав історичний досвід Києво-Могилянської академії як знаковий для історії освіти України.

Чинник традицій та ритуалів також вивчався на прикладі Києво-Могилянської академії та інших, створених за її моделлю, колегіумів.

А чинник впливу архітектурно-будівельних посібників досліджувався на прикладі книги Йоганна Вільгельма «Цивільна архітектура» 1649 та 1668 років видання. Дослідження останнього чинника дало окрему наукову новизну, уперше визначивши джерело походження в Україні храмових бань «цибулястого типу» з виразним ковніром.

Автор різнобічно проаналізував умови та чинники формування світогляду будівничих доби бароко.

Ключові слова: будівничі, бароко, архітектурний світогляд, чинники, освіта, виховання, ритуали, традиції, архітектурні посібники.

ВСТУП

Автор вживає термін «будівничі» для тандему «архітектор — замовник», де перший є будівничим за фахом, а другий — за місією. Доведено, що успішність такої взаємодії була зумовлена ефективністю тогочасної європейської освіти, яку було покладено в основу Могиллянської академії Петром Могилою. Наведено низку прикладів таких тандемів будівничих (Івана Мазепи та Івана Зарудного, Петра Могили та Октавіано Манчіні, Павла Римлянина та львівських братчиків, Лазаря Барановича та Івана Самойловича з Йоганном-Бабтистом Зауером), завдяки яким було створено багато архітектурних шедеврів. Світоглядна спорідненість обох учасників тандему, зокрема і в архітектурно-мистецькій галузі, була головною передумовою їхньої успішної взаємодії та в підсумку — створення низки визначних пам'яток архітектури тієї доби.

Автор, вивчаючи причини високої як у кількісному, так і у якісному вимірі, результативності будівничих доби бароко, дійшов висновку, що без встановлення чинників, під впливом яких формувався їхній світогляд — у тому разі й його архітектурно-мистецька складова, причинні фактори такого феномену залишаються не розкритими насамперед через відсутність досліджень із цієї теми.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Єдиним із таких чинників, виявленим та дослідженим у вітчизняній науці була традиційна народна дерев'яна архітектура. Ступінь впливу її на українську архітектуру доби бароко був глибоко і всебічно вивчений низкою авторів, Г. Логвиним, І. Грабарем, П. Юрченком, В. Вечерським, В. Самойловичем.

МЕТА

Метою статті є встановити та виокремити чинники формування світогляду будівничих доби бароко.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Автор уперше виявив чотири інших чинники, світоглядний вплив яких не вивчався раніше: домашня освіта та виховання, освіта семи вільних мистецтв, академічні традиції та ритуали, посібники та тогочасні практичні рекомендації. Автор розташовуватиме ці чинники

у порядку, відповідному хронології життя. Отже, першими чинниками, які формував світогляд, були домашня освіта та домашнє виховання. На конкретному історичному прикладі автор охарактеризує цей чинник. Фундаментальними її складовими були: рання освіта, якісна доросла лектура, виховання та навчання в колі родини, періоди виховання дитини при монастирі, пропеція у формі «Буквар, Псалтир, Часослов», домашні вчителі. Тогочасна домашня освіта та виховання ще з дитячого віку закладали в людині підвалини цілісного світогляду та української православної ідентичності та моралі, якісно готуючи дитину до наступної освітньої сходинки в колегіумі чи академії.

Непересічною постаттю в історії української освіти та представником родини гетьманської сотенної шляхти був І. Ф. Тимковський, на мемуарах якого [12] вивчав звичайну для сімей аристократії Гетьманщини модель домашньої освіти та виховання. І. Ф. Тимковський, пишучи свої мемуари, яким він дав назву «Записки» на початку 1850-х років, зауважує щодо незвично-високого для тогочасних уявлень рівня домашньої освіти та виховання у Гетьманській Україні. Для нас це є предметом окремої зацікавленості, адже йдеться про суттєву редукцію вимог до домашньої освіти та виховання в Російській імперії середини XIX ст. порівняно з питомо українською їхньою моделлю.

Ілля Тимковський застав ще гетьманську Україну в останні її роки. Він був вихований відповідно до сталої глибоко-консервативної традиції домашнього виховання та безпрецедентно високої (за мірками нашого часу) домашньої освіти. Він зазначає, що виховання та освіта були тісно переплетені. Значну частину навчання здійснювали самі батьки. Мати вчила церковно-слов'янській, а батько — латини. Від батька були і перші книжки [12, с. 1390], серед яких «Письмовник» Курганова, Флорінова «Економія», Історія падіння Трої, гуморески під іменем «Геракліт, що сміється», «Давня історія» Роллена, «Золоті часи» Марка Аврелія, «Енхеридіон» Епиктета. Варто зауважити, що дітям давалися цілком дорослі книжки.

Суттєвим і також традиційним поряд із домашньою освітою був звичай на кілька місяців віддавати дітей під опіку монахів чи монахинь якогось із монастирів. У випадку І. Тимковського та інших дітей цієї родини — це був Золотоносський жіночий монастир, де він провів весну і літо 1778-го року, а вчительками

та виховательками були монахиня Варсонофія та її племінниця монахиня Іпполіта [12, с. 1384].

Залучення освічених та благочестивих родичів для домашньої освіти і виховання було також поширеною практикою, у випадку І. Ф. Тимковського його освіту після монастиря продовжила далека родичка його дядька, значкового товариша Кіріяка Петрашевича, монахиня київського Йорданського (Фроловського) монастиря, сестра Анфіса. Побожна черниця також вчила дітей співати церковні розспіви.

Початкова шкільна освіта при церкві не була відірваною від домашнього середовища, ми це бачимо з того, що батько сам вибирав куди і під чю опіку віддати сина: «Отец [...] призвал дяка, осанистого пана Василя, с длинною косою, и меня отвели к нему в школу на Часослов». Навчання у старосвітській церковній школі включало в себе три класи – Буквар, Часослов та Псалтир. Два останніх були з письмом (про це М. Максимович, згадуючи, зауважує, що автором цього курсу був сам Св. Кирило — учитель слов'янський). З третього класу, пише автор, набиралися охочі до особливого ірмолойного класу для церковного співу, заняття в якому проводилися тричі на тиждень.

Цікавим явищем були так звані епитиції, на які на час літніх вакацій відправлялися як могилянці, так і семінаристи, були способом заробітку для студентів та чудовою нагодою для заможних родин щодо організації якісної домашньої освіти їхніх дітей.

«Раньєю весною явились на дворе две голубые киреи. Они позваны во светлицы. То были Переяславские семинаристы, отпущенные, как издавна велось, на испрошение пособий, с именем епитиции. Пришельцы наши, поднесли отцу на расписанном листе орацию. Он поговорил с ними, просмотрел у них бумаги и почерки. Перваго принял моим наставником, второго наделил чем-то». [12, с. 1389] «Пан Никита, или, как отец мой звал його, пан-філософ и просто Никій, был лет 28; ходил в синем коротком жупане с красным каменковым поясом, с подстриженными кудрями и нависшими черными усами, учил нас каждого порознь Часослову и Псалтыри, чтению гражданскому, Латинской грамоте и письму на бумаге. Мы учились за столом, а больше на дворе в тенях».

Другим чинником, який починав впливати на людину доби бароко (разом із входженням її у юнацький вік) була освіта у колегіумах або академіях. Тодішня освіта базувалася на системі

семи вільних мистецтв.

Спрямована на виховання універсальної людини — полімата — освіта семи вільних мистецтв звертала увагу не тільки на широку освіченість, але й на формування цілісного християнського світогляду з міцною моральною основою, без якої освіта вважалася шкідливою.

Крім того, варто сказати, що в Італії, починаючи з XV століття, розпочався процес переведення образотворчих мистецтв та архітектури з ремісничих у вільні, або благородні, мистецтва. Цей процес був обґрунтований низкою знакових діячів тієї епохи в їхніх теоретичних працях. Це привело до того, що вже наприкінці століття XVI ст. в Італії митці офіційно відокремилися від ремісничих гільдій та цехів. У цей час відбувався синтез освіти семи вільних мистецтв та мистецької освіти.

Як зазначав український вчений-педагог М. М. Фіцула: «Предметом педагогіки вищої школи є процес формування духовно багатого, свідомого, гідного громадянина» [14, с. 8], подібне могла б про себе стверджувати і педагогіка Могилянської академії доби бароко. Формування універсальної людини, або полімата, було засадничою задачею освіти Семи вільних мистецтв загалом, а в Могилянській академії, яка застосувала її в себе, додавалася задача окреслення русинської (руської) православної ідентичності, яка б базувалася на чіткому ототожненні з Київською Руссю та усвідомленні себе як її безпосередніх спадкоємців, з одного боку, та з ідеєю Києва – другого Єрусалиму – з іншого. Випускник Академії був всебічно і якісно освіченою та духовно багатою людиною з усвідомленою релігійно-етнічною ідентичністю.

Академія забезпечувала реалізацію актуальних і для XXI ст. функцій: освітню, виховну, розвивальну, професійну. Студенти отримували наукові систематизовані знання, а також набували відповідних умінь і навичок з метою застосування їх на практиці.

Академія виховувала студента, формуючи розвинену особистість на засадах християнської православної моралі та європейських академічних традицій.

Творча та всебічно розвинена особистість, а саме формуванню її присвячена розвивальна функція, була загальним стандартом освіти семи вільних мистецтв. Ми знайомі з літературною та музичною спадщиною Дмитра Туптала, Івана Мазепи, Лазаря Барановича, а відомий нам графік Іван Мигура викладав в Академії Піітику.

Архітектор Іван Зарудний та його замовник, Іван Мазепа, обидва були випускниками Академії, маючи спільний, сформований в академії світогляд, зокрема й архітектурно-мистецький.

Переконаливим доказом успішності професійної функції в Академії було те, що практично вся політична, військова, церковна, інтелектуальна, адміністративна еліта України складалася з випускників Київської Академії чи інших, пізніше сформованих за її подобою, колегіумів.

Важливо підкреслити, що полімат, або універсальна людина, а саме такими були випускники академії, міг бути достатньо компетентним не лише у своїй майбутній професії чи покликанні. Це зумовлювало спорідненість й в архітектурно-мистецькому світогляді між випускниками академії, коли вони вступали у взаємини в якості замовника та архітектора. Це твердження справедливо і у випадках спілкування між випускником Могиллянської академії та будь-якого іншого колегіуму чи академії тогочасної Європи.

Третім чинником були — академічні традиції та ритуали, що відігравали яскраву, важливу і невід’ємну роль у житті навчальних закладів доби бароко, формуючи разом з навчанням світогляд спудеїв. Києво-Могиллянська академія не була в цьому винятком. Наслідуючи найкращі зразки європейських шкіл, Петро Могила використав ідею студентських братств — конгрегацій і ритуалів прийому до них. Власне кажучи, певна кількість сучасних західних університетів зберегли до сьогодні частину історичних традицій та важливих ритуалів. Е. Гіденс зазначав, що сама структура соціальної системи полягає у регулярно відтворюваних у просторі та часі практиках, їхнє значення складається у продовженні життя соціальної групи як такої.

«Визначальними рисами традиції є ритуал і повторення. Традиції завжди належать до прикмет груп, спільнот або колективів. Що особливо притаманне традиції – це те, що вона окреслює щось на кшталт істини. Для того, хто наслідує традиційну практику, не постає аніяких питань щодо альтернатив. Хоч би яких численних змін вона зазнавала, усе ж традиція забезпечує кістяк діяльності, що назагал не викликає сумнівів» [6, с. 34, 35].

Серед традицій та ритуалів Києво-Могиллянської академії автором було зафіксовано такі:

– конгрегаційні або братські елекції префектів конгрегації та промульгація (оголошення);

- філософські диспути;
- театральні вистави, або містерії;
- київські вайї;
- епетиції;
- академічні або братські свята;
- похорон вчителів;
- миркування;
- літні рекреації;
- книжкові традиції.

Як зазначав Е. Гіденс: «Традиції потрібні і завжди продовжуватимуть існувати, бо вони надають життю тяглості й форми. Ось візьмімо за приклад академічне життя. Кожен в академічному світі працює всередині традицій. Навіть академічні дисципліни як певні цілісності, — як-от економіка, соціологія або філософія, — мають традиції. Причина тут у тому, що ніхто не у змозі працювати на підставі повної еkleктики. Без інтелектуальних традицій ідеї не мають ніякого стрижня чи спрямування» [6, с. 37]. Ритуали, церемонії і повторення відіграють важливу соціальну роль, яка є зрозумілою і, згідно з якою, діють більшість організацій включно із урядами [6, с. 37].

У царині традиції минуле структурує теперішнє через спільні колективні переконання і почуття [6, с. 38]. Отже, традиції та ритуали формували в спудеїв і відчуття соціальної структури і водночас приналежність до освіченої спільноти. Майбутній активний учасник цієї спільноти вже був добре інтегрований в існуючу соціальну тканину, приймаючи правила існування соціуму, беручи участь у важливих регулярно-відтворюваних практиках, фактично плекаючи традицію та забезпечуючи її тяглість. Окремим наслідком цього була уважність людини до традиції та усвідомлення нею її практичної цінності, теоретичному обґрунтуванню якої значно пізніше приділили увагу зазначені вище вчені.

Четвертим чинником були посібники з архітектури. Вплив підручників з архітектури на будівництво в добу бароко був очевидним, адже мистецький світогляд будівничого значною мірою формувався саме з допомогою таких підручників. Нам відомо про два власне архітектурних підручники, які у XVII столітті опиняються в Києві. Перший — це відомий трактат про архітектуру Серліо. Цю книжку, як вважає Л. С. Міляєва [9, с. 163], привіз із собою представник Болонської школи Октавіано Манчіні. Він потрапив до Києва на запрошення Петра Могили задля фахового супроводу

програми Петра Могили з реконструкції храмів доби Русі та нового будівництва.

Другим підручником є книга Йоганна Вільгельма, привезена, ймовірно, Антонієм Тарасевичем. Таке припущення дозволяють нам зробити факт того, що книга була частиною бібліотеки Антонія Тарасевича.

І якщо «українська» історія з підручником Серліо є дослідженою Л. С. Міляєвою, то щодо книги Йоганна Вільгельма ми, на жаль, сказати цього не можемо. Загалом книгозбірня Антонія Тарасевича лише нещодавно стала об'єктом зацікавленості з боку українських учених. У своїй статті «Нове життя книг кунштових» Г. Шустіна дає стислий опис книгозбірні і приділяє увагу окремим книжкам. І це на сьогодні чи не єдине дослідження. Водночас автор, дослідивши зміст книги Йоганна Вільгельма, дійшов висновку, що саме вона стала носієм певної архітектурної моди чи смаку для київських архітекторів доби бароко. Йдеться насамперед про історія розвитку форми куполів в українській сакральній архітектурі XVII-XVIII ст., а саме питанням як типова для XVII-XVIII ст. цибуляста баня з виразним ковніром з'явилася в Україні. Цим питанням до цього часу не займався жоден із відомих авторів дослідників. Знайти, показати яким чином вона з'явилася та посіла домінуюче місце в архітектурі українського бароко — є актуальним завданням для історії архітектури України.

Як вже зазначалося, в Україні тема, порушена автором, ще не досліджувалась, і автор тут наводить свою версію на питання походження бані з виразним ковніром, «цибулястої» форми, характерної для храмів доби українського бароко. Ганно-Вальтер Круфт (Hanno-Walter Krufft) у своїй книзі «A history of architectural theory: from Vitruvius to the present» присвятив невеличкий текст книзі Йоганна Вільгельма «Architecture civilis» [17], а дослідник власне історії цибулястих бань у Європі Ганс Шіндлер Hans Schindler [18] у своїй статті «Concerning the Origin of the Onion Dome and Onion Spires in Central European Architecture» проводить пошук найдавніших прикладів застосування таких цих бань у Європі. Книгозбірні Антонія Тарасевича присвячено статтю Г. Шустіної «Нове життя книг кунштових» [15]. Дослідження в цьому ж напрямі наразі веде також реставратор та художник Вадим Шевчук.

Бані доби українського, або т. зв. мазепинського бароко, набули великого поширення на території не тільки України, але і віддалених

районів Російської імперії. Їхня форма є своєрідною визитівкою стилю, його чи не найвиразнішою ознакою. Проте історії походження такої бані, пошукам її витоків не було приділено належної уваги. Пошуки автором наукових розвідок у руслі такої теми у вітчизняній історіографії не привели до успіху.

Рис. 16

Між тим, у книгозбірні Антонія Тарасевича ми знаходимо підручник з архітектури Johann Wilhelms «Architecture civilis» (1649 р., 1668 р.) [19]. Природно, що Тарасевич, пройшовши навчання у Німеччині, майстерні братів А. і Ф. Кіліянів в Аугсбурзі, обрав саме німецький підручник (довідник) з архітектури. Загалом книжки керівника Лаврської друкарні та видатного художника Антонія Тарасевича слугували підручниками для учнів Лаврської малярні, яка, на думку автора, була своєрідним «образтворчим факультетом» Могиланської академії. Наявність цього підручника та іншого підручника з архітектурної перспективи дозволяють стверджувати, що в Лаврі викладалася також і архітектура.

Легко переконатися, що форми бань на рис. 1 і 2 [19] є практично тотожними формам Мазепинського бароко. Практика безпосереднього використання в архітектурі малюнків та схем із підручників була загальноприйнятою, а українські зодрчі, очевидно, вподобавши саме ці варіанти, втілили запропоновані у книзі форми у низці знакових споруд доби.

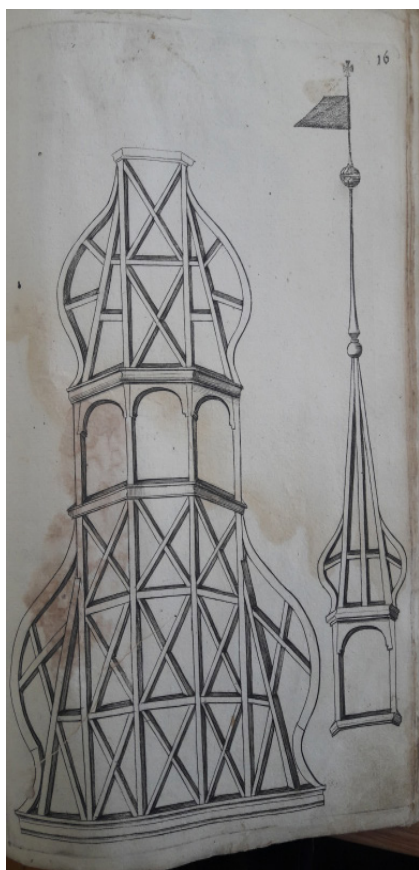

Рис 2

Отже, саме середина XVII ст., межа 50-х та 60-х років, стає часом появи на теренах України бань цибулястого типу з виразним ковніром. Уже до кінця XVII ст. ця форма стає надзвичайно популярною і на плані Києва, складеного Ушаковим у 1695 році, тут ми бачимо велику кількість саме таких завершень київських храмів [1]. Як зазначалося вище, автору вдалося прослідкувати обставини та дату появи книги Йоганна Вільгельма у Києві, Антоній Тарасевич, ймовірно, привіз її з Аугсбургу у складі своєї бібліотеки у 1688 році. Втім, це не означає, що цей вельми популярний у європейських будівничих довідник не був відомий в Україні й раніше, адже вийшов він вперше ще у 1649 році і перевидавався зокрема у 1668 році. Величезна кількість храмів українського бароко мають форми бань, які точно повторюють або наслідують наведені на рис. 1 та 2 [19] форми. Тож автор стверджує, що саме підручник Йоганна Вільгельма привніс на наші терени відому нині хрестоматійну форму бань українського бароко.

Автор, дослідивши на прикладі окремої книги історію впливу підручника на архітектурно-мистецький світогляд будівничого виявив, як наслідок, формування знакового для архітектури українського бароко, її своєрідного маркера – бані «цибулястого» типу з виразним ковніром.

ВИСНОВКИ

Таким чином, підсумовуючи вище наведене, автор уперше у вітчизняній науці називає чинники, які, на його думку, разом із відомим чинником народної дерев'яної архітектури впливали на формування архітектурно-мистецького світогляду будівничих доби бароко.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алферова Г. В., Харламов В. А. Киев во второй половине XVII века. Київ: Наук. Думка. 1982. 160 с.
2. Аскоченский В. Киев с древнейшим его училищем Академиєю. Киев: В Унив. тип, 1856.
3. Болховитинов Евфимий (Евгений) Алексеевич. Описание Киевософийского собора и Киевской иерархии. Киев: Тип. Киево-Печерской лавры. 1825. 586 с.
4. Вечерський В. Українська народна дерев'яна архітектура. Київ: Балтія-Друк. 2009. С. 32.
5. Геннел А., ван. Обряды перехода. Москва. 1999. 198 с.
6. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація

REFERENCES

- [1] Alferova H. V., Kharlamov V. A. Kyev vo vtoroi polovyni XVII veka. Kyiv: Nauk. Dumka. 1982. 160. [in Russian]
- [2] Askochenskyi V. Kyev s drevneishym eho uchylshchem Akademiyei. Kyev: V Unyv. typ, 1856. [in Russian]
- [3] Bolkhovytynov Evfymyi (Ievhenyi) Alekseevych. Opysanye Kyevosofyiskoho sobora y Kyevskoi yerarkhyu. Kyev: Typ. Kyevo-Pecherskoi lavry. 1825. 586. [in Russian]
- [4] Vecherskyi V. Ukrainka narodna dereviana arkhitektura. Kyiv: Baltiia-Druk. 2009. 32. [In Ukrainian]
- [5] Hennep A., van. Obriady perekhoda []. Moskva. 1999. 198. [in Russian]
- [6] Hidens E. Nestrymnyi svit: yak hlobalizatsiia

перетворює наше життя. Київ: Альтерпрес, 2004. 100 с.

7. Макаров А. Світло українського бароко. Київ. 1994. С. 190.

8. Мицик Ю. А., Нічик В. М., Хижняк З. І. Святий Петро Могила. Київ: НАН України, 2014. 399 с.

9. Міляєва Л. Митрополит Петро Могила і мистецтво Києва 30–40-х рр. XVII ст. *Вісник Львівського університету*, серія мист-во. 2003. С. 161-171.

10. Морозов О. Миколаївський собор – унікальна пам'ятка доби козацького бароко. *Пам'ятки України*. Вип. 7. 2013. С. 19-23.

11. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат: культурно-традиційний аспект. Львів: Ін-т народознавства НАН України. 2007. 639 с.

12. Тимковський І. Воспоминания. Рус. арх. 1874.

13. Тітов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні: XVI - поч. XIX в.: із 180 малюнками. Київ: Друкарня Української Академії Наук. 1924. 433 с.

14. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. Київ. 2006. 352 с.

15. Шустіна Г. Нове життя книг кунштових. *Мистецтвознавство України*: зб. наук. праць. Київ. 2008. Вип. 9. С. 331-343.

16. Юрченко П. Г. Дерев'яна архітектура України. Київ: Будівельник. 1970. 192 с.

17. *Kruft Hanno-Walter*. History of architectural theory. London: Zwemmer; New York: Princeton Architectural Press. 1994. 174 p.

18. *Schindler H*. Concerning the Origin of the Onion Dome and Onion Spires in Central European Architecture. *Journal of the Society of Architectural Historians*. Vol. 40 No. 2, May, 1981. Pp. 138-142.

19. *Wilhelm J*. Architectura civilis. Frankfurt am Main, 1649.

peretvoriuiie nashe zhyttia. Kyiv: Alterpres, 2004. 100. [In Ukrainian]

[7] Makarov A. Svitlo ukrainskoho baroko. Kyiv. 1994. 190. [In Ukrainian]

[8] Mytsyk Yu. A., Nychyk V. M., Khyzhniak Z. I. Sviaty Petro Mohyla. Kyiv: NAN Ukrainy, 2014. 399. [In Ukrainian]

[9] Miliiaieva L. Mytropolyt Petro Mohyla i mystetstvo Kyieva 30–40-kh rr. XVII st. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, seriia myst-vo. 2003. 161-171. [In Ukrainian]

[10] Morozov O. Mykolaievskiy sobor – unikalna pamiatka doby kozatskoho baroko. *Pamiatky Ukrainy*. Vyp. 7. 2013. 19-23. [In Ukrainian]

[11] Taras Ya. Sakralna dereviana arkhitektura ukraintsiv Karpat: kulturno-tradytsiinyi aspekt Lviv: In-t narodoznavstva NAN Ukrainy. 2007. 639. [In Ukrainian]

[12] Tymkovskiy Y. Vospomynaniya []. Rus. arkh. 1874. [in Russian]

[13] Titov Khv. Stara vyshcha osvita v Kyivskii Ukraini: XVI - poch. XIX v.: iz 180 maliunkamy. Kyiv: Drukarnia Ukrainskoi Akademii Nauk. 1924. 433. [In Ukrainian]

[14] Fitsula M. M. Pedahohika vyshchoi shkoly. Kyiv. 2006. 352. [In Ukrainian]

[15] Shustina H. Nove zhyttia knyh kunshtovykh . *Mystetstvoznavstvo Ukrainy*: zb. nauk. prats. Kyiv. 2008. Vyp. 9. 331-343. [In Ukrainian]

[16] Yurchenko P. H. Dereviana arkhitektura Ukrainy []. Kyiv: Budivelnik. 1970. 192. [In Ukrainian]

[17] *Kruft Hanno-Walter*. History of architectural theory. London: Zwemmer; New York: Princeton Architectural Press. 1994. 174. [in English]

[18] *Schindler H*. Concerning the Origin of the Onion Dome and Onion Spires in Central European Architecture. *Journal of the Society of Architectural Historians*. Vol. 40 No. 2, May, 1981. 138-142. [in English]

[19] *Wilhelm J*. Architectura civilis. Frankfurt am Main, 1649. [in English]

АННОТАЦІЯ

Коломієць А. В. Фактори формування мировоззрення зодчих періода барокко

В данній статті досліджено фактори, котрі впливали на формування архітектурного мировоззрення зодчих періода барокко. Установлено, що дання проблема не досліджувалась раніше отечественними ученими. Автор, дослідюючи досвід зодчих періода барокко, стикнувся з тим, що єдиним установленим і досліджуваним фактором є тільки така фактор, як українська традиційна дерев'яна архітектура. Автор вперше установив чотири інших фактора, мировоззренчеське впливання котрих не вивчалось раніше: домашнє образование и воспитание, образование семи свободных искусств, академические традиции и ритуалы, архитектурно-строительные учебники и практические рекомендации. Автор отдельно рассмотрел в статье каждый из

ABSTRACT

Kolomiets A.V. Factors of formation of worldview of baroque architects

This article examines the factors which influenced the formation of the architectural and artistic paradigm of the Baroque construction period. It was found that this problem has not been previously studied by our scholars. Researching the experience of Baroque construction, the author came across the fact that the only identified and qualitatively studied factor is the Ukrainian traditional wooden architecture. The author first identified four other factors in which the ideological influence has not been studied before: Home education and upbringing, Education of the Seven liberal arts (Septem artes liberales), Academic traditions and rituals, architectural and construction manuals and practical recommendations of the time.

The author considered each of the factors

факторов и обосновал их определения. На примере мемуаров И. Ф. Тымковского проанализировано домашнее образование и воспитание периода Гетманщины. Для анализа фактора образования Семи свободных искусств автор использовал исторический опыт Киево-Могилянской академии как знаковый для истории образования Украины.

Фактор традиций и ритуалов также изучался на примере Киево-Могилянской академии и других, созданных по ее модели, коллегиумов.

А фактор влияния архитектурно-строительных пособий исследовался на примере книги Иоганна Вильгельма «Гражданская архитектура» 1649 и 1668 годов издания.

Исследование последнего фактора принесло отдельную научную новизну, впервые установив источник происхождения в Украине храмовых куполов характерной для украинского барокко формы.

Автор разносторонне проанализировал условия и факторы формирования мировоззрения зодчих периода барокко.

Ключевые слова: зодчие; барокко; архитектурное мировоззрение; факторы; образование; воспитание; ритуалы; традиции; архитектурные учебники

separately in the article and substantiated the correctness of their definitions. I. Tymkovsky's memoirs were analysed the examples of home education and upbringing of the Hetman era.

To analyze the factor of education of the Seven liberal arts (*Septem artes liberales*), the author used the historical experience of the Kyiv Mohyla Academy as significant education unit for the history of Ukraine.

The factor of traditions and rituals was also studied on the example of the Kyiv Mohyla Academy and other collegiums which were created according to its model.

The factor of influence of architectural and construction manuals was studied on the example of Johann Wilhelm's book «*Architectura civilis*» of 1649 and 1668. The study of the last factor gave a separate scientific novelty, for the first time determining the source of origin of the onion dome in Ukraine.

The author comprehensively analysed the conditions and factors shaping the paradigm of the Baroque construction era.

Key words: architects; baroque; architectural worldview; factors; education; upbringing; rituals; traditions; architectural textbooks

AUTHOR`S NOTE:

A. Kolomiets, Postgraduate at the
Department of History, Theory of Architecture
and Synthesis of Arts, National Academy of Fine
Arts and Architecture

Стаття подана до редакції 09.03.2021

Стаття прийнята до друку 24.03.2021